FENER RUM PATRİKHANESİNİN STATÜ İLERLETME ÇABASI VE YARATTIĞI DÜĞÜMLER

Gözde KILIÇ YAŞIN

-

Analiz No : 2022 / 31

24.11.2022

Dünyanın yeni bir düzen arayışına girdiği dönemlerde inanç grupları üzerinde yeni bir kontrol mekanizması oluşturulmuş, dini otoriteler de kendi stratejilerini yeni döneme uygun biçimde yapılandırmıştır. Doğu Roma-Batı Roma ayrılırken de Reform ve Rönesans ya da Soğuk Savaş dönemlerinde de dünyada oluşan yeni dengeler, salt siyasetçiler, aydınlar, halkların istenci ya da sermayenin hareket tarzıyla şekillenmemiştir. Tüm yeni düzen hareketlerinde bireyler ve toplumlar inançları vesilesiyle değişimin parçası/kabulleneni/uygulayıcısı yapılmışlardır. Ortodoks Hristiyanlık da diğer tüm inanç grupları gibi denge arayışlarının doğal bir parçasıdır.

Milli ve yerel özellikteki kilise yapılanmalarına rağmen haritaların, sınırların, ittifak kurulan devletlerin ya da ülkelerin dış politika yönelimlerinin değişmesi, Ortodoks Kiliselerde bir dalgalanma, yeni düzenle uyumlanma, yeniden yapılanma ve biraz da kargaşa yaratmaktadır. Yakın geçmişte böylesi iki ayrı dönemden bahsetmek mümkündür. Birincisi Soğuk Savaş sırasında ve 1948 ile 1972 yılları arasında Fener Rum Patrikhanesinin 268. Patriği olarak görev yapan Athenagoras dönemidir. İkincisi ise günümüzde kiliseler arası tartışmalarla görünürlüğü artan ve son 10 yıla yayılan dönemdir.

Athenagoras Dönemi: Truman Doktrininin Dini Ayağı

Athenagoras, Heybeliada Ruhban Okulundan eğitim almış, Korfu ve Amerikada metropolit görevleri alan ve ABDden Türkiyeye dönemin ABD Başkanı Trumanın uçağı ile gelen bir isimdir. Belirtilmelidir ki Rum çeteleri oluşturan ve bunlara silah temin edip yönlendiren Mavri Mira Cemiyeti mensubudur ve Türkiyenin İstiklal Savaşını kazanması üzerine ülkeden ayrılmıştır.[1] Kendisinden önce seçilen V. Maksimos, ABD yanlısı olmadığı için istifaya zorlanmıştır. Franklin Rooseveltin de uzun süredir arkadaşı olan ve Başkan Truman ile yakın ilişki kuran Athenagorasın seçilmesi için yapılan baskı bu anlamdaki ilk

müdahaledir. Athenagoras zaten açıkça kendisinin Truman Doktrininin dini bölümünü teşkil ettiğini söylemiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı belgelerinde de durum benzer şekilde ifade edilmekte ve Moskovanın Orta Doğudaki Ortodoks nüfusa yönelik baskılarına karşı Fener Rum Patrikhanesinin saygın konumunun dikkate alınarak Moskovanın Rusya Kilisesini bir devlet kilisesi olarak tasarlamasına dönük siyasi güdümlü çabalarını engellemenin bir aracı olarak Fener Rum Patrikhanesine değer verildiği söylenmektedir.[2] Kyrouya göre Trumanın yanı sıra Eisenhower ve Kennedy de dünyayı ABD liderliğindeki ahlaklı, Tanrıyı □□□□□□ uluslar ve Tanrısız Sovyetler Birliği tarafından kontrol edilen ateizm ve dinsizlik güçleri olarak ikiye bölerek komünizme karşı küresel mücadelenin sınırlarını belirlemeye yardımcı oldu. Din, komünizmin yayılmasını kontrol altına almada değerli bir araç sağlamakla kalmadı, aynı zamanda Sovyetler Birliğinin iç çöküşünü de teşvik etti.[3] Bu çerçevede Athenagoras, Trumanın Ortodoks dünyasını pan-din koalisyonuna getirme planının en önemli parçası haline gelmiştir ve Amerikan yanlısı inançları ve Amerikan dış politika hedefleri için hayati önemi Truman tarafından sık sık vurgulanmıştır. Kyrouya göre Truman, Patrikhane ve Athenagorası hem Yunanistanın hem de Türkiyenin Batı yanlısı kararlılığını güçlendirmede, Orta Doğu istikrarını sağlamada ve komünizme karşı dünya mücadelesinde ABDnin uluslararası çıkarlarının ve insani değerlerin ilerletilmesinde kıymetli bir ortak olarak görmüştür. Özetle Patrikhane, Batının siyasi çıkarı için Rus Kilisesi ile doğrudan çatışma halinde olan değerli bir varlıktır. Bugünün özeti de aslında budur.

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan devletlerin kiliseleri zaten Ortodoks inancın doğası gereği milli kilise olmak, başka bir devletin egemenliğindeki kiliseden bağımsızlaşarak yeni devletin milli kimliğini pekiştiren ve kendi dilinde ayinler yapabilen kurumlar olmak isterdi. Ancak dini kurallar, Moskova Patrikhanesinin onayını alarak milli kiliselerin kurulması sürecini dayattığından ve Moskova Patrikhanesi de buna gönülsüz olduğundan bu iş Fener Rum Patrikhanesi üzerinden yapılmak istendi. Bu alış-veriş hem Rusyayı çevrelemek ve Batı değerlerini ilerletmek isteyen ABDye hem de salt Türkiyedeki Rum azınlığın dini merkezi olmayı kabullenemeyen ve ekümeniklik iddiasını pekiştirmek isteyen Patrikhaneye alan kazandırmıştır.

Lozan Statüsünün Zorlanması

Konunun sadece Rusya-ABD rekabetinden veya Moskova-Fener Patrikhaneleri arasındaki güç çekişmesinden ibaret olmadığını vurgulamak üzere 1948-1972 döneminde Türkiyeyi ilgilendiren başka neler olduğuna da bakılması gerekmektedir. Türkiyedeki 7ye indirilen metropolit sayısı Athenagoras döneminde 20ye çıkarılmış,[4] Atinanın desteğiyle Atina Başpiskoposluğu yetkisindeki kısmen özerk olan Girit Kilisesi ve Aynaroz, Fener Rum Patrikhanesine bağlanmış,[5] Athenagorasın üst üste talepleri sonrasında 1950de Patrikhanenin talebi karşılanarak orta ve lise eğitimi vermekte olan Heybeliada Ruhban Okuluna yabancı öğrenci alımındaki sınırlama kaldırılmış ve teoloji ihtisas okulu derecelendirilmesi yapılarak okul, yüksek okul statüsüne getirilmiş,[6] Athenagoras, Cumhuriyet tarihinde ilk defa dini giysilerle Theofania/Epifani veya Ta Fota (Işıklar) yortusu vesilesiyle suya haç atarak suyu/denizi takdis etme törenini 6 Ocak 1952de gerçekleştirmiş,[7] yine Athenagoras muhaliflerinin itirazlarına rağmen Amerika Başpiskoposluğuna kendini Türk düşmanı olarak tanımlayan[8] Melitis Metropoliti Yakovas

Kukuzisi getirmiş,[9] ayrıca Ortodoks Kilisesi ile Katolik Kilisesi arasında karşılıklı ilan edilen aforozları 1964te dönemin Papa'sı VI. Paul ile Athenagoras karşılıklı olarak kaldırmıştır.

Kendi başlarına çok büyük görünmeyen bu gelişmeler, sonraki yeni gelişmelerin zeminini oluşturmuştur. Lozan görüşmelerinde 1453ten 1923e kadar sahip olduğu idari, siyasi ve yargısal hak ve imtiyazlarına son verilerek sıradan bir kilisenin hak ve yetkileriyle sadece Ortodoks Rum azınlığın dini ihtiyaçlarını yerine getirmek üzere Türkiye topraklarında kalmasına izin verilmiştir. 1948den itibaren ise Lozan statüsü adım adım ihlal edilmeye başlanmıştır. Türkiye kimi zaman konjonktür aksine izin vermediği için, kimi zaman ABDnin baskısı nedeniyle kimi zaman da bu adımları kontrol edilebilir gördüğü için sürece uyum göstermiştir. Ancak Heybeliada Ruhban Okulu için ilk defa 1950de elde edilen yabancı öğrenci ve öğretmen kabulü izni ve o günün yasal koşullarının tanıdığı imkanla Milli Eğitim Bakanlığı ya da Yüksek Öğrenim Kurumunun denetiminin dışında yönetilmesi iznini yitirince Patrikhanenin okulu tamamen kapatıp, Türkiyede esir kalmış bir din kurumu propagandası yapmayı tercih ettiği görülmüştür. Dolayısıyla yakın tarih de göstermiştir ki Patrikhane kazanımlarını ziyan etmemekte, doğru zaman için sabır göstermekte ve açılan yolları da ilerletmektedir.

Bartholomeos Dönemi: İlerletilen Statü

Ekim 1991de seçilip 2 Kasımda göreve başladıktan hemen sonra Bartholomeos Ortodoks liderlerle bir araya gelmiştir.[10] Türkiye içerisinde ise 5 Mart 1870te Padişah fermanıyla Fener Patrikhanesi yetki alanından ayrılmış Bulgar Ekzarhlığının Sveti Stefan Kilisesine 19 Ekim 1993te gelerek Rumca ayin düzenlemiş, 12 Şubat 1994te de Ekzarhlık Papazından bundan böyle evlenme, vaftiz ve defin belgelerini Rumca hazırlamasını istemiştir. Belgeler gibi isimler de Rumlaştırılmak istenmiştir. Bulgar Ekzarhlığı Vakfı Yönetim Kurulu eski üyesi Bojidar Cipof böylelikle Patrikhanenin Türkiyedeki Bulgarları asimile etmek, Cemaatlerini de idari ve ruhani açıdan tekrar Fener Rum Patrikhanesine bağlamak istediğini iddia etmektedir. Cipofa göre ekümeniklik iddiasını ilerletebilmek için Rum Patrikhanesinin üstünlüğünün (öncelikle Türkiyedeki) Bulgarlarca tescili önemlidir.[11] Konu ayinlerin Patrik ya da görevlendirdiği Rum metropolit tarafından ve Rumca yapılmak istenmesi ve Bulgar Ekzarhlığının kendi papazının ayin yönetmesine izin verilmemesinin sıklaşması üzerine sonradan Anayasa kaynaklı dini özgürlüklerin korunması kapsamıyla konu Türk mahkemelerinin önüne gelmiştir.

Rum Patrikhanesinin 1767de Ohri Başpiskoposluğunu ve Bulgar kilise mekteplerini kapattırması, okullarda sadece Yunanca okutulması için genelge yayınlaması ve Tirnova Katedralinde eski Bulgar patriklerine ait tüm kitapları törenle yaktırması, Bulgar manastırlarını Rum boyunduruğuna geçirmesi, Filibede vergilerin arttırılması ve 1857de Kiliselerde Bulgarca ayinlerin de yasaklanması Bulgarların milli duygularını tetikleyen gelişmelerdir.[12] Nitekim son dönemde de kimi Ortodoks din adamları, Patrikhaneyi yine filetizm/etnofiletizm yani din milliyetçiliği yapmak (tek bir etnik grubun yararına diğer etnik gruplara karşı ayrımcılık yapmak için Kiliseyi sömürmek) ve Ortodoksları Helenleştirmek istemekle zaman zaman suçlamaktadır. Bu ve Patrikhanenin Primus İnter

Pares yani eşitler arası birinci konumunu terk edip eşitsiz birinci konuma ilerlemeye çalışmasına dair eleştiriler ayrı bir makalede ele alınacaktır.

Bartholomeosun Patriklik döneminde 2014te Kilise Meclisinin (Sen Sinod) iki üyesinin vefatı ve iki üyenin çok hasta, dört üyenin de çalışmalara katılamayacak denli ihtiyar olması gerekçesiyle ilk kez Türk vatandaşı olmayan altı yabancı metropolit atamıştır. Altı aylık rotasyonlarla çalışmalara katılmak üzere atanan yabancı metropolitler Türk vatandaşı değildir ancak her biri Yunan kökenlidir. Osmanlı tarihinde de Roma tarihinde de o ülkenin tebaası olmayan kişilerin Kilise Meclisinde bu şekilde çalışması söz konusu olmamıştır. Diğer yandan aynı Patrikhane, cemaati bulunmayan yerlere örneğin Bursa, Silivri, Sivas, Bergama, Efes, Antalya, İznik, Perge, Çanakkale, Edirne ve İzmir metropolitler atamıştır. Buralarda Yunanistandan gelen Ortodoks gruplarla ayinler yapılmıştır. Aslında yerleşim yeri olmayan sit alanı içerisindeki kilise kalıntılarına da papaz ya da metropolit ataması yapılmıştır. Örneğin Mayıs 2019da Muğla-Yatağandaki 3 bin yıllık Stratonikeia Antik Kenti'nin içinde bulunan kilise kalıntısı için yine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan ve Leros (İleriye) adasında yaşayan Yunanistan vatandaşı bir papaz, Patrik Bartholomeos tarafından Türkiye topraklarında ayin yapmakla yetkilendirilmiştir.[13]

Katoliklerin lideri Papa 2. John Paul, 1204te Haçlı istilası sırasında alınıp Vatikana götürülen kutsal emanetleri Patrikhaneye iade etmiştir.[14] Sonraki Papa Franciscusun ziyareti ise Ortodoks Kilisesi'ni kurduğuna inanılan Aziz Andreas'ı anma yortusuna denk gelmiştir ve Papa Fener Rum Patrikhanesi'nin içindeki Aya Yorgi Kilisesi'ndeki ayine katılmıştır.[15] Papalık bir vurgu ya da açıklama yapmasa da bu ayine katılması, Aziz Andreasın burada bir kilise kurup-kurmadığı tartışmasının geride bırakıldığı anlamına gelmektedir.

Kazan-Kazan Siyaseti

Bartholomeos döneminin en dikkat çekici gelişmelerinin biri siyasi nitelikteki temas, ziyaret ve davetleridir. Nitekim 9 Nisan 1994te Avrupa Parlamentosunda devlet başkanı gibi karşılanıp konuşma yapmasıyla yeni bir süreci başlatmıştır. 20 □□□ Eylül 1997 tarihleri arasında Avrupa Komisyonu Başkanı Jack Santerin himayesinde, ABD Başkan Yardımcısı Al Gore ve Çevre Bakanı Tim Wirthin siyasi desteğinde Trabzonda başlayan Din-Bilim ve Çevre Sempozyumu Patrikçe gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan Türkiyeye gelen devlet başkanları ya da yabancı resmi görevlilerin Patrikhaneyi de ziyaret etmesi ve hatta bazen Ankara için ziyaret planlanmadan sadece Patrikhanenin ziyaret edilmesi, Patrikin de karşılık ziyaretlerinde bulunması söz konusudur. Genellikle de söz konusu devlet başkanları Ortodoks değildir, ülkelerindeki hâkim din/mezhep de Ortodoksluk değildir. Herhalde bu görüşmeler dini görevlerin yerine getirilmesi kapsamında değildir.

Yine Bartholomeos döneminin bir farklılığı da Moskova Patrikhanesi yetki bölgesinde bulunan ancak SSCBnin dağılması sonrasında bağımsızlığını kazanan ve Rusyadan her anlamda ayrılmak isteyen ülkelerdeki Kiliselere bağımsızlık vermesi ya da kendi yetki bölgesi haline getirmesidir. 1993te kurulan Estonya Ortodoks Kilisesini 1996da, Ukrayna Otesefal Kilisesi ve Kiev Ortodoks Kilisesini de 2019da kendisine bağlamıştır. 2022de de

Ukrayna diasporasının kiliselerinin idaresini atadığı Rum/Yunan metropolitlere bağlamıştır. [16] Athenagoras kendisini Truman Doktrininin Dini Ayağı olarak nitelemişti, Bartholomeosun da Renkli Devrimlerin dini ayağı olma yolunda hareket ettiği söylenebilir.

Ukrayna-Rusya savaşının yarattığı siyasi iklim, Batı-Rusya arasındaki keskin cepheleşme, sistemli propaganda ve bir yandan da Batıda Rus bağlantılılara yapılan baskı, yeni bir durum daha yaratmıştır. Amsterdam'daki Rusya Ortodoks Kilisesi rahipleri,[17] kısa süre sonra İtalya-Udinedeki Ukraynalı, Rus ve Doğu Avrupa göçmenlerinin cemaatini oluşturduğu bir kilise Moskovadan ayrılıp Fener Rum Patrikhanesi'ne katılma kararı almıştır. Avrupa Birliği ülkelerinin toplam nüfusunun yüzde 10u kendisini Ortodoks Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Demek ki diasporadaki Rus, Ukrayna, Doğu Avrupa kökenli Ortodoksların kiliseleri peyder pey Fener Rum Patrikhanesine bağlanma kararı açıklayabilir. Bu, ABD ve Fener Rum Patrikhanesi bakımından kazan-kazan politikasının işlediğini göstermektedir. Fener Patrikhanesi, uzun zamandır tüm diğer Ortodoks Patrikhane ve Otosefal (Özerk) Kiliselere kabul ettirmek istediği diaspora (Avrupa, Amerika, Avusturalya) üzerindeki yetkisini doğrudan buralardaki kiliselerin talebiyle yani tabandan gelen kabulle tescil ettirmiş olmaktadır. İçinde yaşadığı ülkenin sınırlarını aşan cemaate sahip olmak, kilise kurmak, papaz atamak, idare etmek ise Patrikhanenin ilk kurulup da Antakya Patrikhanesinin Ereğli Metropolitliğine bağlı bir Episkoposluk olduğu günlerden bu yana sahip olmadığı bir yetkidir! Elbette ayrıca yetki bölgesi genişlemesi de ilk kez içinde bulunduğu devletin değil de yabancı bir devletin sağladığı imkânlarla gerçekleşmektedir.

Ortodoks Düğüm

Fener Rum Patrikhanesi açısından en büyük sorun Ortodoks Patrikhane ve Otosefal Kiliselerin tutumu olacaktır. Bir tarafta halen toplam Ortodoks nüfusun yaklaşık yarısının bağlı olduğu Moskova Patrikhanesi bulunmaktadır. Diğer taraftan Ukrayna diaspora kiliselerini oldu-bitti fermanlarıyla kendisine bağlaması, Ukraynadaki ayrılıkçı ya da milli denilebilecek Kiliseye özerklik vermek yerine kendi yetkisine alması, kendi mür yağını hazırlamasına bile izin vermemesi diğer Ortodoks Patrikhane ve Otosefal Kiliselerde memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Geçmişte, Osmanlı dönemi öncesi dâhil olmak üzere tüm Ortodoksları Helenleştirmek istediği gerekçesiyle Fener Rum Patrikhanesine karşı mücadele vermiş bu Kiliselerin, söz konusu statü ilerletme girişimlerinden rahatsızlık duymaları olasıdır. Zaten Ortodoksluğun milli karakterli yapısı ve Katoliklerden ayrılmasını sağlayan temel özellikler de Fener Rum Patrikhanesinin ilerlettiği süreçle çelişmektedir.

Diğer taraftan Fener Rum Patriği Bartholomeosa yabancı ülkelerde devlet başkanları ile yaptığı görüşmelerde Yunanistanın o ülkelerdeki büyükelçilerinin eşlik etmesi, Bartholomeosun hukuki statüsüyle de çatışmaktadır. 25 Ekim 2022de İngiltere Kralı III. Charlesa Kraliçe II. Elizabeth'in vefatı nedeniyle taziyelerini ilettiği yarım saatlik görüşmede Bartholomeosa Yunanistan'ın Londra Büyükelçisi Ioannis Raptakis ve İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Matthew Lodge eşlik etmiştir. Fener Rum Patrikhanesinin Yunanistanın bir kurumu olarak algılanmaktan ve Yunan kimliğiyle hareket etmekten rahatsız olmadığı anlaşılmaktadır. Yunan kimliğiyle hareket etmeyi tercih etmektedir.

Yunan gazeteleri görüşmeyi Ortodoks Hristiyanlığın Ruhani Lideri Bartholomeos ile İngiltere Anglikan Kilisesi'nin İtibari Başkanı Charlesın buluşması olarak duyururken[18] çarpıklığı fark edememiş olabilirler ancak çelişki ve uygunsuzluk aslında çok açık görünmektedir. Türkiyede kaldığı müddetçe Türk iç hukuk sistemine bağlı bir kurum olması, Patriğin ve Patrikhanenin çok daha dikkatli ve özenli davranmasını gerektiren hukuki bir zorunluluktur.

Türk iç hukukunda tüzel kişiliği bulunmayan Patrikhane, sanki tüm bu çabasını uluslararası hukuk kişisi olmak için vermektedir. Çünkü böyle olursa uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve yükümlülüklere sahip olma ve uluslararası hukuktan doğan haklarını uluslararası düzeyde herhangi bir aracıya da ihtiyaç duymadan doğrudan koruyabilme yeteneklerine kavuşabilecektir. Devletler nezdinde ayrıcalıklara sahip olma, Avrupa Konseyi Parlamentosuna konuşma için davet edilme gibi hususlarla buna yaklaşmış görünüyor olabilir ancak bu çok riskli denklemin anahtarı Türkiyedir. Türkiye, Patrikhaneyi sıradan bir kilisenin hak ve yetkileriyle 1923 Mübadelesi sonrasında İstanbulda kalan Rum azınlığın dini ihtiyaçlarını karşılamak üzere ülkede kalmasına izin verdiği, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına tabi bir Türk kurumu olarak görmektedir.

Tüm bunlar bir tarafa Patrikhane uluslararası hukuk süjesi olma, devletler üstü bir statüye ulaşma ve ekümeniklik iddiasını gerçekleştirme çabası verirken diğer Ortodoks Kiliseler nezdinde Rum Patrikhanesinin Primus Inter Pares statüsünü dahi sorgulanır kılmıştır. Letonya Parlamentosunun tek bir yasayla 6 Eylül 2022de Rus Ortodoks Kilisesiyle bağlarını kesmek istedikleri Letonya Ortodoks Kilisesini bağımsız ve otosefal ilan etmesi yeni bir süreç başlatmaya adaydır. Patrikhanelerin yetki bölgeleri meselesi, kilise kurma, bağımsızlığını tanıma yetkileri tarih olabilir. Kilise çevrelerinin Ukrayna meselesindeki tavrı nedeniyle yerleşik kilise düzenine zarar verdiği gerekçesiyle de Fener Rum Patrikhanesini eleştirmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

**Fotoğraf: OrthodoxTimes.com*

[1] Mustafa Kemâl Atatürk, Nutuk, Cilt:III Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, MEB Devlet Kitapları Yay., İstanbul 1973, s. 899; Uğur Yıldırım, Dünden Bugüne Patrikhane, Kaynak Yay., İstanbul 2004, s. 93.

[2] Matfey Shaheen, The Secret Political History Of The Ecumenical Patriarchate: President Truman viewed the Ecumenical Patriarchate as vital to American Foreign Policy, 28 January 2019, https://orthochristian.com/118900.html

[3] Alexandros K. Kyrou, Truman, Athenagoras, and World Orthodoxy: An Historical Alternative to Current US Relations with Constantinople: Part Two, 21 April 2014, https://blogs.goarch.org/blog/-/blogs/truman-athenagoras-and-world-orthodoxy-an-historical-alternative-to-current-us-relations-with-constantinople-part-two;

[4] Hürriyet, 19 Ekim 1965.

[5] Adnan Sofuoğlu, Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri, Turan Yay, İstanbul 1996. Aslında 2231 Protokol numaralı ve 04.09.1928 tarihli Patriklik Senedi Fener Patrikhanesi ile Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu ilişkileri ve yetkililerini düzenleyen metnin 1. maddesinde Girit Kilisesinin idari açıdan Fener Patrikhanesine bağlı olduğu kayıt altına alınmıştır. Ancak Yunanistandaki Askeri Cunta dönemindeki Atina Başpiskoposu Ieronimos (1967-1973) tarafından ihlâl edilmiştir. (Sidiras, I deka ori tis... 13.11. 2003 tarihli Hronos Gazetesinden) Akt. Turgay Cin, İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2005, Cilt 7, Özel Sayı, s. 447- 472.

[6] Millî Eğitim Bakanlığının 8 Aralık 1950 gün ve 9127/7 ve 2601 sayılı emri ile Heybeliada Rum Rahipleri Okulu adıyla derecelendirme yapılmış, 25 Eylül 1951 tarih ve 151 sayılı kararla da Rum Rahipler Okulu Yönetmeliği onaylanmıştır. Sibel Özel, Fener-Rum Patrikhanesinin Ekümeniklik İddiası ve Heybeliada Ruhban Okulu Meselesi, IQ Yayıncılık, İstanbul 2011; Bu kararla teoloji bölümünü bitirenler lise üzerinden en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinden öğrenim görmüş sayılmıştır. Emre Özyılmaz, Heybeli Ada Ruhban Okulu, Tamga Yay., Ankara 2000, s. 78.

[7] Necati Zincirkıran, 26 seneden beri ilk defa olarak Ortodokslar dün haçı suya attılar, Hürriyet, 7 Ocak 1952 ; Haç Suya Düşünce, Vatan, 7 Ocak 1952.

[8] Greek Forum International dergisinin 1979 Eylül sayısında kendisiyle yapılan mülakatta isimli Ben bir Türkiye düşmanıyım ve Türklerden nefret ederim ☀ Tanrı 500 yıl sonra Oniki Adanın Yunanistana dönmesine yardımcı olmuştur. Neden Bizans hülyası diye adlandırılan düşüncemden vazgeçeyim? ifadelerini kullanmıştır. Akt. Kamuran Abacıoğlu, Türkiye, 9 Ekim 1988.

[9] Milliyet, 16 Şubat 1959.

[10] Ortodoks Toplantısı, Milliyet, 13 Mart 1992.

[11] Bojidar Cipof, Patrikhane ile Mücadelem, Bulgar Eksarhlığı Vakfında 15 Yıl, Kitap Matbaacılık, İstanbul 2010 s. 80 vd.

[12] Tsarigratski Vesnik (İstanbul Gazetesi), 16 Şubat 1857, Sayı 316; Tsarigratski Vesnik,

30 Mart 1857, Sayı 322; Tsarigratski Vesnik, 13 Nisan 1857, Sayı 324, akt. Bojidar Cipof,age, s.16-20.

[13] Bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Fener Rum Patrikhanesi Antik Kiliselere de Papaz Atamaya Başladı, söyledik.com, 14 Mayıs 2019, http://soyledik.com/tr/analiz/7879/fener-rum-patrikhanesi-antik-kiliselere-de-papaz-atamaya-basladi--gozde-kilic-yasin.html

[14] Vatikan kutsal emanetleri Patrike verdi, Hürriyet, 27 Kasım 2004.

[15] Papa Franciscus Aziz Andreas yortusuna katıldı, TRT Haber, 30 Kasım 2014.

[16] Detaylar için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Yeni Dünya Düzeninde İnanç Coğrafyası Dizaynı: Ortodoks Bölünmeler, 9 Haziran 2022, https://avim.org.tr/tr/Analiz/YENI-DUNYA-DUZENINDE-INANC-COGRAFYASI-DIZAYNI-ORTODOKS-BOLUNMELER; Gözde Kılıç Yaşın, PANDORAS BOX IN THE BALKANS, Diplomatic Observer, January 2021, I. 155. ve ayrıca Balkanlarda Pandoranın Kutusu, https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/balkanlarda-pandora-nin-kutusu, 23 Ocak 2021 ; Gözde Kılıç Yaşın, Moskova Patrikliği ile Fener Patrikliği arasında tartışma: Fener Ortodoksları bölüyor, Cumhuriyet Strateji, Sayı 162, 6 Ağustos 2007.

[17] Hollanda Ortodoks Kilisesi, Rusyadan ayrılıp Fener Rum Patrikhanesine katılıyor, BBC News, 13 Mart 2022.

[18] Ecumenical Patriarch meets King Charles, Kathimerini, 25 October 2022, https://www.ekathimerini.com/news/1196477/ecumenical-patriarch-meets-king-charles/

Yazar Hakkında :

-

Atıfta bulunmak için: YAŞIN, Gözde KILIÇ. 2026. "FENER RUM PATRİKHANESİNİN STATÜ İLERLETME ÇABASI VE YARATTIĞI DÜĞÜMLER." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2022 / 31. Kasım 24. Erişim Kasım 02, 2026. https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESININ-STATU-ILERLETME-CABASI-VE-YARATTIGI-DUGUMLER

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır